

Dag Solstad'ın yazarlık sırrı kuşun uçuşunda gizli...

Ülkesi Norveç başta olmak üzere İskandinav edebiyatının son 50 senedir en çok okunan ve ödüllendirilen isimlerinden olan Dag Solstad, 'On Birinci Roman, On Sekizinci Kitap' adlı romanında tanıştığımız sıradışı karakteri Bjorn Hansen'i bu kez '17. Roman'da çıkarıyor karşımıza. Üçlemenin bu ikinci kitabında da 'Soldstadvari' bir üslupla baş başayız.

FERDİ ÇETİN
cetinfirdi@yahoo.com

Dag Solstad, kurduğu anlatıları ve hatlarını çizdiği dünya ile 'Soldstadvari' diye tabir edilen bir üslubun taşıyıcısı konumuna gelmiş durumda. Alışılmışın dışında, uzun, dolambaçlı ve sonu gelmeyen cümleleriyle, 'basit' ve 'sıradan' durumlarda beliren ve devinen karakterleriyle oluşturduğu tarzında, roman alanında Kuzey Avrupa literatüründe tartışmasız bir konuma sahip.

Türkiye'de okuyucu onunla ilk defa 2018 yılında, 'Mahcubiyet ve Haysiyet' (2018) romanıyla tanıştı. Benim de yazarın okuduğum ilk romanı 'Mahcubiyet ve Haysiyet'. Romanın kahramanı Elias Rukla, 50'lerinde, İbsen hayranı bir edebiyat öğretmeni. İbsen ve oyunları, özellikle de 'Yaban Ördüğü' oyunu, yazarın romanlarında sıklıkla karşımıza çıkıyor. Bir lisede edebiyat öğretmeni olarak çalışan Elias Rukla, hafif yağmur çiselediği bir gün dersini yapıp çıkar, öğrencilerin ilgisini çekmeyen bir ders... Rukla, okuldan çıkarken semsiyesini açmaya çalışır; semsiye açılmayınca da onu paramparça edecek çapta bir sinir krizi geçirir. Elias Rukla'nın okuldaki son günü olur bu... Yürümeye başlar ve yürüdükçe zihninden geçen düşünceler üzerinden geriye doğru gideriz; üniversite yılları, dünyayı değiştirme umutları, adanmışlık aşklar ve hayat... Sayfalar boyunca Rukla'nın zihninde dolaşırız ve bu noktaya nasıl geldiğini öğreniriz.

Solstad'ın 1994 yılında yazdığı 'Mahcubiyet ve Haysiyet'; 1968 ruhunu yaşamış, dünyada değişim hayatının kurulabilirdiği yıllarda, üniversitedeki hararetli tartışmaların kıyısında da olsa durmayı başaran karakteri Elias Rukla ile dikkatimi çeken ilk romanıydı. Sonra 'Profesör Andersen'in Gecesi' (2021) geliyor listemin başında. Yazarın 1996'da yazdığı bu romanda da 55 yaşındaki saygın edebiyat profesörü, evinde yalnız başına geçirdiği bir Noel akşamı penceresinden dışarıyı seyrederken karşı binada işlenen bir cinayete tanık olur. Cinayeti polise haber verip vermeme konusunda tereddüde düşen profesör derinlikli bir hesaplaşmaya ve sorgulamaya girer... Profesörün uzmanlık alanının İbsen olduğunu belirtmeye gerek yok... Elias Rukla ve Profesör Pal Andersen, 90'ların dünyasından çıkan ve gençlik yıllarında dünyada esen değişim ve devrim rüzgârlarını da arkasına alarak 21'inci yüzyılda geçerliliğini koruyan hesaplaşmaların karakterleridir.

'BÜYÜK RET' PLANIYLA ALTÜST OLAN BİR HAYAT

Yeni tanıştığım Bjorn Hansen karakterine gelelim. Bjorn Hansen bir üçlemenin karakteri, ilk defa 'On Birinci Roman, On Sekizinci Kitap' (2022) isimli romanda karşımıza çıkmıştı. Yazarın 1992 yılında yazdığı bu ilk romanda Bjorn Hansen, Norveç'in küçük bir ken-

tinde saygın bir bürokrat olarak görev yaptığı sıralarda çıkıyor karşımıza. 'Büyük Ret' adını verdiği planını uygulamaya koyana dek takip ediyoruz hikâyesini... 2 yaşındayken terk ettiği oğlunun onunla yaşamaya geldiği dönemden başlayarak sorgulaması bırakmıyor peşimizi. 'Büyük Ret' planı, hayatıyla ilgili aldığı hiçbir kararın arkasında 'kendi iradesinin' olmadığını fark etmesiyle, hayattan alınması gereken bir intikam planına dönüşüyor. Planına gelince, düzenlediği 'kaza senaryosu' itibarıyla kendi isteğiyle tekerlekli sandalyede oturmayı seçmesi, hayatına 'kötürüm' olarak devam etmeyi seçmesi. Attığı bu adımla birlikte Bjorn Hansen kendini dönüşü olmayan bir yola sevk ediyor.

Üçlemenin Türkçesi geçen günlerde yayımlanan '17. Roman' isimli ikinci romanında ise Bjorn Hansen'in oynadığı bu oyunun ortaya çıkmasıyla hayatının nasıl altüst olduğunu ve gözden kaybolarak kendine başka bir hayat inşa ettiğini okuyoruz. Yazarın 2009'da yazdığı bu devam romanında Bjorn Hansen gözden düşmüş bir hayat sürerken, yasadışı işlerdeki şirketlere danışmanlık yaparak para kazanmaktadır. Bir gün oğlundan yıllar önce gelen mektubu açmasıyla bir torunu olduğunu öğrenir. Aradan geçen 18 yıldan sonra (üç yıla yakın süreyi hapishanede geçiriyor) oğlunu ve ailesini ziyaret etmeye karar verir ve başlar sorgulamaya... Bu ziyaret sırasında da 'Büyük Ret' planını uygulamaya koymasının üzerinden yıllar geçmesine rağmen, olayın yansımalarını derinlemesine okuyoruz. Dag Solstad, '17. Roman'da babalar ve oğullar üzerine, bir ömre yayılan ve içinden çıkılması zor meseleleri dürbütün tersinden gösteriyor. Mesele pek tabii bununla sınırlı kalmıyor, babalar ve oğullar ilişkisini aşan bir ağıştan bizi yüzüyl dönümlünde insan olmaya dair düşüncelerde yüzdürüyor... Banu Gürsaler Syvertsen'in ustalıkla işlediği dili, romanın meselesiyle ilişkilendirmizi kolaylaştırıyor.

KİM YAZAR BU 'SAÇMA' CÜMLEYİ!

Dag Solstad, 2016'da Paris Review'a verdiği röportajında* 'içinden çıkılmaz epik nitelik' olarak tanımladığı fikrinden bahsederken, yazarlığına dair çok önemli bir noktaya işaret ediyor. 'Her iyi romanda bütün kitabı çözümlenmeden anlaşılacak bir unsur'dan bahsediyor Solstad ve 'her şeyi çıkartsanız da orada kalan bir şey'in varlığını dile getiriyor ama titizlikle 'o çekirdek unsur'un ne olduğunu açık etmekten kaçınıyor. Altının çizilmesi gereken bir nokta olduğunu düşünüyorum bu meselenin. Her şeyin metalastığı ve pazarlanabilir bir malzeme haline geldiği günümüzde Solstad'ın açıkladığı, belki de açıklayamadığı o sır, yazarlığının alameti farikasını da taşıyor gibi geliyor bana. Hani çok güzel öten bir kuşu parçalara ayırırsanız o mücevizi sesin

Dag Solstad

kaynağını bulamamak gibi biraz da. Kuş uçar ve öter. Yazarlığı da kuşa sormak gibi biraz. Uçağa sorsak haddini aşan karmaşık bir yapı çıkar karşımıza, o yapıyı anlamak ise yazmak için bize bir ipucu sağlamayabilir, kafa karıştırmaya daha muhtemeldir. Kuş uçar, şirsieldir bu, bir ritmi vardır, uçak da uçar ama uçuşu şirsiel değildir. Fazlasıyla tamamlanmış bir tasarım harikasıdır olsa olsa. Solstad yazarlığı bana biraz o kuşun ritmini anlamaya çalışmak gibi geliyor.

Bu tartışmayı şu şekilde devam ettirmeyi deniyorum: Solstad yine bir yerlerde İbsen üzerine konuşurken İbsen'in 'Brand' oyunundaki rahip karakterinden bahsediyor. Rahip dağlarda dolaşırken ve varoluşsal sancılarıyla başa çıkmaya çalışırken "Benim Tanırım Herkül gibi genctir" diye bağırır. "İste oturup bu saçma cümleyi yazamazsınız değil mi? Yine de fantastik bir cümledir" der. Benim diyen yazar böyleli 'saçma' bir cümleyi yazamaz!

EDEBİYATA TUTKUN KARAKTERLER

'17. Roman'da Bjorn Hansen oğlunu ve ailesini ziyaret ettiği sırada torununu ancak bir izci kampı sırasında, havada süzülürken görür. Eve döndüklerin-

de torununun annesi ona Bjorn Hansen'in gözlerinin içine bakarak "Şimdi mutlusun değil mi?" diye sorar, Hansen'den gelen cevap sadece "Hayır" olur. Karşılığında gelininden gelen tepki "Ah, geçmişten gelen nahoş bir esintisin sen" dir. Bir anda Bjorn Hansen'in ziyareti ve orada oluşu anlamını yitirir, anlamsızlaşır. İşte böyle bir anı, tüm 'saçmalığı' içinde ancak Solstad yazabilir. Bir cümleyle 18 yıl sonra yapılan bir ziyaret tüm anlamsızlığı ortaya çıkar.

Bjorn Hansen son olarak Dag Solstad'ın 2019'da yazdığı ve henüz Türkçeye çevrilmeyen 'Bjorn Hansen Hakkındaki Üçüncü ve Son Roman'da karşımıza çıkar. Bjorn Hansen artık 77 yaşında bir adamdır ve hayatının sonuna yaklaşmıştır. Bu kez torunu üniversite eğitimi almak için dedesinin yaşadığı şehre gelir ve evine yerleşir. Dag Solstad, bahsettiğim tüm romanlarında Elias Rukla, Profesör Andersen ve Bjorn Hansen aracılığıyla benzer yaş aralığında ve benzer entelektüel ve eğitim seviyesine sahip karakterlere eğiliyor. Tüm karakterler hayatını ya edebiyat üzerinden kazanıyor ya da edebiyata tutkunlar. Tüm karakterlerinde ve karakterlerin karşımıza çıktığı anlatılarda ortaklaşan nokta, karakterin zihninde esneyen, uzayan, geçmiş ve günümüz arasında gidip gelen anlara odaklanması. Büyük anlatılarda 'drama' olarak görebileceğimiz insanın hayatlarını değiştiren cinsten önemli ya da gündelik hayatta yaşasak 'sıradan' diyebileceğimiz cinsten olayları ele alıyor yazar ama o olayların etrafında dolaşarak karakterlerin bu olayları anlamama ve yorumlama şekli üzerinde duruyor.

Bir başka deyişle, Dag Solstad karakterlerinin başına gelenler karakterlerin kıyametini oluşturmuyor; bilakis karakterler bu eylemler üzerinden derinlikli sorgulamalara girişiyor. Bu sorgulamalar bazen 'saçma' ve ironik bazen ise tam da hayat gibi... İşte o yüzden Dag Solstad, İbsen'den söz ettiği bir konuşmasında sözlerini "Umberto Eco'nun yazamayacağı cinsten cümleler" diyerek nokt alıyor. Ben de diyorum ki Dag Solstad'ın yazdığı satırlar, Orhan Pamuk'un yazamayacağı cinsten satırlar.

*<https://www.theparisreview.org/interviews/6471/the-art-of-fiction-no-230-dag-solstad> (Türkçesi için: <https://daktilo1984.com/roportajlar/dag-solstad-ve-roman-sanati/>)

17. ROMAN

Dag Solstad
Çeviren: Banu Gürsaler
Syvertsen
Yapı Kredi Yayınları, 2023
112 sayfa.